

4.2. Oppimisen tuki ja erityisopetus

4.2.1 Oppimisen tuki

4.2.1.1 Oppimistaitojen tuki

4.2.1.2 Tuen tarpeen arviointi ja seuranta

4.2.1.3 Tuen toteuttaminen

4.2.1.3.1 Tuki lukio-opintojen eri vaiheissa

4.2.1.3.2 Tuki oppiaineiden opiskelussa

4.2.1.3.3 Aineenopettajan antama tukiopetus

4.2.1.4 Tukitoimien kirjaaminen, tuen toteutumisen seuranta ja tuen vaikuttavuuden arviointi

4.2.1.5 Arviointi osana tukitoimia

4.2.1.6 Erityisopettajan opetus, tuki ja ohjaus

4.2.1.7 Oppimisen tuen vastuunjako

4.2.2 Erityisopetus

4.2.2.1 Erityisopetuksen tarpeen arviointi

4.2.2.2 Erityisopetuksen päätös

4.2.2.3 Erityisopetuksen kirjaaminen

4.2.2.4 Erityispedagogiset tukitoimet eli erityisopetuksen toteuttaminen

4.2.2.5 Erityispedagogisten tukitoimien seuranta ja arviointi

4.2.3 Opiskelun poikkeava järjestäminen ja avustajapalvelut

4.2. Oppimisen tuki ja erityisopetus

Lukio-opintojen suorittaminen on mahdollista erilaisista lähtökohdista käsin. Esimerkiksi lukivaikeus ei ole este lukio-opinnoille. Hyvällä nivelvaiheyhteistyöllä varmistetaan lukio-opintoja suunnittelevalle nuorelle riittävä tieto opintojen vaatimustasosta suhteessa omaan suoriutumiseen ja lukion mahdollisuuksiin vastata opiskelijan tuen tarpeisiin tai osaamisen aukkojen paikkaamiseen. Lukio-opinnoissa ei ole mahdollista poiketa oppimäärän mukaisista tavoitteista.

Opiskelijan oikeudesta tukeen tiedotetaan nivelvaiheen jatkokoulutustapahtumissa. Lukioon valituille opiskelijoille lähtevässä hyväksymiskirjeessä kerrotaan mahdollisuudesta tavata erityisopettajaa jo ennen lukuvuoden alkua. Lukio-opintojen alkaessa erityisopettaja, opinto-ohjaaja, ryhmänohjaaja sekä opiskeluhuollon henkilöstö esittelevät opiskelijalle lukion tukipalveluita ja aineenopettajat oppiaine- ja opintojaksokohtaisia tuen mahdollisuuksia. Tietoa tukipalveluista löytyy Vihdin lukion opinto-oppaasta sekä nettisivuilta. Lisäksi tukipalveluista saa tietoa kodin ja koulun yhteistyöilloissa.

4.2.1 Oppimisen tuki

4.2.1.1 Oppimistaitojen tuki

Vihdin lukiossa *oppimistaitojen ohjaus* alkaa heti opintojen alussa ja jatkuu suunnitelmallisesti koko lukio-opintojen ajan. Oppimistaitojen ohjaus on koko opetushenkilöstön vastuulla. Opintojen alkaessa kaikki opiskelijat osallistuvat orientoiviin opintoihin, joiden aikana opiskelija saa monipuolista ohjausta lukio-opinnoissa menestymiseen. Orentoivien opintojen toteutuksesta vastaavat aineenopettajien ja opinto-ohjaajien lisäksi lukiopsykologi, lukiokuraattori, terveydenhoitaja sekä yhteisöllisyyskoordinaattori. Lisäksi opiskelijan on mahdollista valita tarpeidensa mukaan oppimisen taitoihin syventäviä teemoja orientoivien opintojen valinnaisessa osassa.

Kaikissa oppiaineissa huomioidaan kulloinkin ajankohtaisten oppimisen taitojen ohjaus. Erityisesti oppiaineen ensimmäisen opintojakson aikana keskitytään oppiaineessa tarvittavien taitojen opetukseen ja ohjaukseen. Oppimisen taitoja opetetaan oppiaineessa koko lukion ajan keskittyen aina niihin taitoihin, jotka ovat opintojen edetessä tarpeellisia ja valmistavat opiskelijaa myös jatko-opintoihin.

Opiskelijan on lisäksi mahdollista valita *Oppimisen taidot* -opintojakso, jonka sisältö on kuvattu luvussa 7.20. Opiskelijoita, joilla on oppimisen vaikeuksia tai jotka haluavat edelleen kehittää oppimisen taitojaan, ohjataan valitsemaan tämä opintojakso osaksi ensimmäisen tai toisen vuoden opintoja.

4.2.1.2 Tuen tarpeen arviointi ja seuranta

Vihdin lukiossa hyödynnetään nivelvaiheen tiedonsiirrossa välitettyjä tietoja opiskelijan tuen tarpeesta ja aiemmista tukitoimista. Vihdin kunnan sisällä käytetään yhtenäisiä tiedonsiirto-käytänteitä. Muista kunnista tulevien opiskelijoiden tuen asiakirjat Vihdin lukion käyttöön toimittaa lähettävän opetuksen järjestäjä. Vihdin kunnan peruskouluista ja muista kunnista tulevia opiskelijoita ohjataan myös omatoimisesti välittämään tietoa oppimisen tukeen liittyvistä asioista. Opiskelijan on mahdollista tavata lukion erityisopettajaa jo ennen opintojen alkua.

Tiedonsiirtovaiheeseen osallistuvat rehtori, erityisopettaja, opinto-ohjaaja ja ryhmänohjaaja sekä tarpeen mukaan myös aineenopettaja. Opiskelijan ja huoltajan kanssa järjestetään tarvittaessa nivelvaihepalaveri, jossa suunnitellaan sujuva lukio-opintojen aloitus.

Opettajat arvioivat opintojen alkuvaiheessa esiin tullutta tuen tarvetta yhdessä opiskelijan, ryhmänohjaajan, erityisopettajan tai opinto-ohjaajan kanssa. Opiskeluhuollon henkilöstö on tarpeen mukaan tukemassa opintojen aloitusta.

Erityisopettaja järjestää kaikille lukiolaisille mahdollisuuden osallistua lukiseulaan heti lukio-opintojen alkaessa. Lukiseulan tulos ilmoitetaan myös huoltajalle, ja tarvittaessa opiskelija ohjataan tarkempaan lukitestiin. Lukitestin ja muiden havaintojen myötä esiin tulleista tuen tarpeista keskustellaan aina opiskelijan ja tarvittaessa myös huoltajan kanssa. Tarvittaessa opiskelija ohjataan laajempia oppimisvalmiuksia kartoittaviin tutkimuksiin esimerkiksi tarkkaavuuden ja keskittymisen haasteiden selvittämiseksi.

Tuen tarve voi ilmetä opintojen eri vaiheessa. Se voi olla opiskelijan itsensä tai aineenopettajan havaitsemaa. Lisäksi erityisopettaja tekee yhteistyötä aineenopettajien kanssa arvioiden opiskelijan tuen tarvetta eri vaiheessa opintoja. Opintojen alussa erityisopettaja on mahdollisuuksien mukaan havainnoimassa ensimmäisen vuoden opiskelijoiden oppitunteja tuen tarpeiden tunnistamiseksi.

Opiskelijaa rohkaistaan kaikissa opintojen vaiheissa itse kertomaan sellaisista oppimisen vaikeuksista, jotka eivät välttämättä tule muutoin esille. Opiskelijan opintojen kokonaisuuden etenemistä seurataan yhteistyössä ryhmänohjaajan, opinto-ohjaajan ja erityisopettajan kanssa säännöllisten seurantojen yhteydessä neljä kertaa lukuvuoden aikana, jolloin tarkastellaan opintomenestystä ja siinä tapahtuvia muutoksia sekä esimerkiksi poissaolojen määrää. Tukea opintoihin on mahdollista saada koko lukio-opintojen ajan.

Keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteiden kartoittamisesta ja arvioinnista vastaa erityisopettaja. Erityisopettaja voi teettää opiskelijalle tarvittaessa erilaisia kyselylomakkeita, joiden avulla opiskelijan keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteista ja niiden vaikutuksesta opiskelijan oppimiseen ja opinnoista suoriutumiseen voidaan saada tarkempaa tietoa.

Aineryhmäkohtaiset tuen tarpeen arviointimenetelmät on kuvattu luvussa 4.2.1.3 Tuen toteuttaminen.

4.2.1.3 Tuen toteuttaminen

4.2.1.3.1 Tuki lukio-opintojen eri vaiheissa

Vihdin lukiossa jokaisen opiskelijan on mahdollisuus saada tukea hyvinvointiinsa, oppimiseensa ja kasvuunsa muun muassa seuraavilla tavoilla:

Tuki opintojen alussa

- nivelvaiheen tiedonsiirto
- erityisopettajan tapaaminen ennen opintojen alkua tai ensimmäisen periodin aikana
- valmis työjärjestys 1. periodiin
- opiskelu 1. periodin kaikissa oppiaineissa omassa ryhmänohjausryhmässä
- tuutor-opiskelijat apuna lukion aloittamisessa
- ryhmäyttäminen ensimmäisinä koulupäivinä
- orientoivat opinnot
- opiskelutaitojen ohjaus opintojaksoissa
- lukiseula ja tarvittaessa lukitesti
- opiskeluvalmiuksien kartoitus itsearviointina

Tuki opintojen aikana

- opiskelutaitojen ohjaus ja oppimisen taitojen vahvistaminen opintojaksoissa
- aineryhmien sisäinen tiedonsiirto
- opiskelijan rohkaisu kertoa oppimisen haasteista ja aiemmista tukitoimista opintojakson alussa aineenopettajalle
- opintojakson lopussa opiskelijan rohkaisu kertoa saman aineen seuraavan opintojakson opettajalle toimivista tuen muodoista
- eriyttäminen
- ryhmäyttäminen opintojaksoissa
- Oppimisen taidot -opintojakso
- tukiopintojaksot äidinkielessä, englannissa, ruotsissa ja matematiikassa
- henkilökohtaiset tukitoimet, kuten lisäaika kokeissa
- ohjaus opiskeluhuollon palveluihin
- henkilökohtainen ja pienryhmässä tapahtuva opinto-ohjaus
- ryhmänohjaajan rooli ja tuki: ro-tuokiot, ro-haastattelut, poissaolojen seuranta ja opintomenestyksen seuranta
- keskittymistä ja oppimista tukeva oppituntien rakenne esimerkiksi taukoliikunnan avulla

Tuki ylioppilaskirjoituksiin

Tuen suunnittelussa huolehditaan siitä, että opiskelijalle tulee oppimisen vaikeuksista huolimatta riittävä määrä sellaisten taitojen harjoittelua, jotka ovat edellytyksenä ylioppilaskokeista suoriutumiselle. Lisäksi

- kertaavat ja osassa oppiaineita eriyttävät opintojaksot ennen ylioppilaskokeita
- preliminäärikokeet ja ohjaava palaute
- opiskeluhuollon tuki
- erityisjärjestelyt ylioppilaskokeissa
- erityisopettajan tuki esimerkiksi työpajamuotoisena

Jatko-opintoihin siirtyminen

- päättövaiheen henkilökohtaiset ohjauskeskustelut
- osallistuminen jatkokoulutustapahtumiin
- korkeakouluvierailut ja avoimien ovien tapahtumat
- työelämän ja korkeakoulujen edustajien vierailut lukiolla, esimerkiksi entisten opiskelijoiden vierailut
- jälkiohjaus

4.2.1.3.2 Tuki oppiaineiden opiskelussa

Suomen kieli ja kirjallisuus

Suomen kielen ja kirjallisuuden oppiaineessa on monipuolisesti erilaisia aihealueita ja kehitettäviä taitoja ja siten myös erilaisia tukimuotoja, joista valitaan tilannekohtaisesti ja yksilöllisesti tarkoituksenmukaisimmat. Olennaista suomen kielen ja kirjallisuuden oppiaineessa on opiskelijan sisäinen motivoituminen tuen hyödyntämiseen.

Suomen kielen ja kirjallisuuden oppiaineessa tuetaan opiskelijaa pääasiallisesti ryhmäopetuksessa opintojaksojen aikana, koska oppiaineen monet taidot ovat kumulatiivisesti kehittyviä ja vuorovaikutustilanteessa rakentuvia. Opintojakson aikana tuetaan opiskelijaa erityisesti ohjaamalla opiskelu- ja työskentelyprosesseja. Erilaisten opiskelijoiden lähtökohdat otetaan huomioon esimerkiksi tehtävänantoja suunniteltaessa ja aineistoja valittaessa. Opiskelija saa tukea esimerkiksi opettajan palautteen antamisen, erilaisten väliarvioiden, henkilökohtaisen ohjaamisen sekä itse- ja vertaisarvioinnin ohjaamisen myötä.

Muita oppiaineelle tyypillisiä tukimuotoja voivat olla opiskelijan kokonaistilanne huomioon ottaen esimerkiksi opetusryhmien ja opetusryhmän sisäinen eriyttäminen, rinnakkaisryhmät ja samanaikaisopetus, kirjoittamisen ja lukemisen taitoja ohjaavat pajat sekä arvioitavien

töiden palautusajoista sopiminen opiskelijan kanssa. Erityisopettajan kanssa tehtävä yhteistyö sekä opiskelijan ohjaaminen tukipintojaksolle ovat toimivia oppimisen tuen käytänteitä.

Toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet

Toisen kotimaisen kielen sekä vieraiden kielten oppiaineissa on monipuolisesti erilaisia aihealueita ja kehitettäviä taitoja ja siten myös erilaisia tukimuotoja, joista valitaan tilannekohtaisesti ja yksilöllisesti tarkoituksenmukaisimmat. Olennaista vieraiden kielten opiskelussa on opiskelijan sisäinen motivoituminen tuen hyödyntämiseen.

Kielten oppiaineissa opiskelijaa tuetaan pääasiallisesti ryhmäopetuksessa opintojaksojen aikana, koska oppiaineiden monet taidot ovat kumulatiivisesti kehittyviä ja vuorovaikutus-tilanteessa rakentuvia. Opintojakson aikana opiskelijaa tuetaan erityisesti ohjaamalla opiskelu- ja työskentelyprosesseja. Erilaisten opiskelijoiden lähtökohdat otetaan huomioon esimerkiksi tehtävänantoja ja tehtävien määrää suunniteltaessa; samoin pyritään korostamaan opiskelijan valinnan mahdollisuutta. Opiskelija saa tukea esimerkiksi opettajan antaman palautteen, erilaisten välikokeiden, henkilökohtaisen ohjaamisen ja itsearviointiin ohjaamisen myötä.

Muita kielten oppiaineille tyypillisiä tukimuotoja ovat esimerkiksi opintojen alussa tehtävä kieliprofiili ja mahdollinen taitotasotesti sekä kielten opiskelutaitojen ohjaus. Opintojen aikana toteutettavia tukimuotoja ovat opiskelutaitojen ohjauksen lisäksi opetusryhmän ryhmäyttäminen, oppimistaitojen vahvistaminen, eriyttäminen, englannin ja ruotsin kielen tukipintojaksot sekä erilaiset henkilökohtaiset tukitoimet, kuten kokeisiin myönnettävä lisäaika. Lisäksi opiskelijalla on mahdollisuus erityisopettajan tukeen, ja hänet voidaan tarvittaessa ohjata opiskeluhuollon palveluiden pariin. Opintojen loppuvaiheen tukimuotoja ovat ennen ylioppilaskirjoituksia järjestettävät kertausopintojaksot ja niihin liittyvä ohjaava palaute.

Matemaattiset aineet

Matemaattisissa aineissa opiskelun tuki voi kohdistua sekä tiedollisten että taidollisten tavoitteiden saavuttamiseen. Matemaattisten aineiden opiskelutaidot ovat keskeisiä tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Matemaattisissa aineissa opiskelijoita ohjataan opiskelutaidoissa pitkäjänteisesti koko lukio-opiskelun ajan. Matemaattisten aineiden erityispiirteenä on opiskeltujen tietojen ja taitojen harjoittelu ja soveltaminen harjoitustehtävien avulla. Tehtävien valintaa voidaan käyttää esimerkiksi eriyttämisen ja itseohjautuvuuteen ohjaamiseen apuna.

Matemaattisissa aineissa hyödynnettäviä tukimuotoja ovat muun muassa opintojen alussa tehtävät lähtötasokartoitukset sekä perusopetuksen keskeisten sisältöjen mahdollinen kertaus. Opintojen aikana toteutettavia tukimuotoja ovat opetuksen strukturointi, opetusryhmien ryhmäyttäminen, matematiikan tukipintojaksot ja tukiopetus sekä erilaiset henkilökohtaiset tukitoimet, kuten kokeisiin myönnettävä lisäaika. Lisäksi opiskelijalla on mahdollisuus erityisopettajan tukeen, ja hänet voidaan tarvittaessa ohjata opiskeluhuollon

palveluiden pariin. Opintojen loppuvaiheen tukimuotoja ovat ennen ylioppilaskirjoituksia järjestettävät matemaattisten aineiden kertausopintojaksot ja niihin liittyvä ohjaava palaute.

Reaaliaineet

Reaaliaineissa järjestettävä tuki liittyy ennen kaikkea aineissa vaadittavien taitojen ja yleisten oppimisen taitojen harjoitteluun. Tuen avulla pyritään myös huomioimaan oppijoiden yksilöllisiä eroja. Opiskelijaa tuetaan esimerkiksi opettamalla oppiaineen omaksumisen kannalta tärkeitä oppimisen taitoja ensimmäisestä opintojaksosta alkaen. Kussakin oppiaineessa avataan sitä, mikä opittavassa sisällössä on olennaista, mikä täydentävää ja mikä syventävää tietoa. Myös tavoitteet esitetään selkeästi opintojaksojen alkaessa.

Reaaliaineissa opiskelijaa tuetaan muun muassa luomalla eriyttämisen mahdollisuuksia monipuolisilla ja olennaiseen keskittyvillä pedagogisilla valinnoilla sekä painottamalla ajattelutaitojen omaksumista. Ajattelutaitoja harjoitetaan erityisesti lyhyiden, kohdennettujen harjoitusten avulla. Muita reaaliaineiden tukimuotoja ovat uusien käsitteiden ja teemojen avaaminen yhdessä opiskelijoiden kanssa, opiskelijoiden haastaminen pohtimaan omaa oppimistaan sekä arvioinnin suunnittelemisen siten, että se huomioi monenlaiset oppijat. Lisäksi varmistetaan opiskelijoille mahdollisuuksia kerrata opittua mieleen palauttaen ja soveltaen. Tarvittaessa opiskelija ohjataan opintojaksojen ulkopuolella toteutettavan tuen piiriin.

Taito ja taideaineet

Liikunta

Opiskelijalle, jolla on fyysinen vamma (synnynnäinen, loukkaantumisesta johtuva, rasitusvamma) tai vaikea elämäntilanne, voidaan laatia osittainen oma liikuntasuunnitelma opintojakson suorittamiseksi. Ohjelman laadintaan osallistuvat opettaja, huoltaja, opiskelija ja häntä hoitava lääkäri, fysioterapeutti tai muu vastaava henkilö.

Kuvataide

Kuvataiteessa järjestettävä tuki liittyy vaadittavien taitojen, teknikoiden ja yleisten oppimisen taitojen harjoitteluun sekä erityisten haasteiden, kuten aistiherkkyyden tai näkö- ja/tai kuuloaistin haittojen huomioimiseen. Tuen avulla pyritään huomioimaan oppijoiden yksilöllisiä eroja. Tavoitteet esitetään opintojaksojen alkaessa, ja tavoitteiden saavuttamiseen palataan muun muassa itsearvioinnin avulla. Kuvataiteen opiskelussa painotetaan vahvuuksien huomioimista: vahvuuksien tunnistaminen perustuu havaintoihin, mahdolliseen itsearviointiin sekä jatkuvaan vuorovaikutukseen. Yksilöllinen ohjaus on toiminnan keskiössä.

Kuvataiteessa hyödynnettäviä tukitoimia ovat muun muassa tehtävien palautukseen myönnetty lisäaika, tehtävän tai tekniikan haastavuuden/sopivuuden valinta sekä ohjeiden saaminen tarvittaessa suullisesti, kirjallisesti, kuvin, videoin ja/tai konkreettisen

mallintamisen kautta. Muita tukitoimia ovat prosessinaikainen jatkuva ohjaus sekä tarvittaessa hiljaisen työskentelytilan valinta, vastamelukuulokkeiden käyttö tai oman musiikin kuuntelu itsenäisen työskentelyn aikana.

Musiikki

Musiikissa järjestettävä tuki pohjaa yksilölliseen ohjaukseen ja liittyy opiskelijan taitotason tunnistamiseen sekä erityisten haasteiden, kuten aistiherkyyden tai näkö- ja/tai kuuloaistin haittojen huomioimiseen. Taito- ja taideaineena musiikissa painotetaan vahvuuksien huomioimista: vahvuuksien tunnistaminen perustuu havaintoihin, mahdolliseen itsearviointiin sekä jatkuvaan vuorovaikutukseen. Yksilöllinen ohjaus on toiminnan keskiössä.

Musiikin opiskelun tukitoimia ovat esimerkiksi musisointiin osallistuminen opiskelijan taitotaso ja haasteet huomioiden sekä eriyttäminen, jolloin opiskelijan on mahdollista suorittaa joitakin osa-alueita kirjallisilla töillä tai muilla vaihtoehtoisilla menetelmillä, kuten videoin ja ääni-/kuvatallentein.

4.2.1.3.3 Aineenopettajan antama tukiovetus

Tukiovetusta eli aineenopettajan antamaa opetusta ja ohjausta on mahdollista saada tarpeen mukaan eri vaiheessa opintoja. Tukiovetus pyritään järjestämään sellaisena ajankohtana, ettei siitä aiheudu poissaoloja muiden oppiaineiden oppitunneilta. Tukiovetusta voidaan järjestää sekä ryhmä- että yksilöopetuksena. Aineryhmät suunnittelevat tukiovetuksen järjestämisen periodien aikana siten, että joku aineryhmän opettajista pystyy sitä tarjoamaan.

- aineryhmä suunnittelee tukiovetuksen järjestämisen suunnitellusti periodeittain
- tukiovetusta voi antaa opintojakson opettaja tai toinen saman aineryhmän opettaja
- aineryhmän tukiovetus voi olla ennakoivaa tukiovetusta, opetuksen rinnalla kulkevaa tukiovetusta tai jälkikäteen tapahtuvaa tukiovetusta esim. sairauspoissaoloista johtuen
- opettaja tarjoaa tukiovetusta omien oppituntiansa ulkopuolella
- opiskelija osallistuu tukiovetukseen oman työjärjestyksensä oppituntien ulkopuolella, paitsi jos tukiovetus tarjotaan opintojakson puitteissa samanaikaisopetuksena
- jos opiskelijalla on valittuna tukipalkki, tukiovetus voidaan sijoittaa tähän palkkiin

4.2.1.4 Tukitoimien kirjaaminen, tuen toteutumisen seuranta ja tuen vaikuttavuuden arviointi

Tukitoimen kirjaa aina se opettaja, joka on tukea antanut. Pedagogiset tukitoimet kirjataan sähköiseen järjestelmään valitsemalla Tuki-välilehden valikosta kyseinen tukitoimi. Pedagogisia tukitoimia voivat olla esimerkiksi lisäaika kokeissa, paperikirja tai

digikirja/digimateriaali, tukiopetus, hajautettu suorittaminen, tuntimuistiinpanot etukäteen tai erityisopettajan tuki. Kirjattavaksi tulee myös se, jos opiskelija ei ota tarjottua tukiopetusta vastaan.

Erityisopettaja on sekä opiskelijan että opettajien tukena oppimisen tuen suunnittelussa. Opiskelijalle tulee kertoa oikeudesta tukitoimien kirjaamiseen pedagogisen tuen suunnitelmaan. Sähköinen lomake täytetään yhdessä opiskelijan kanssa, ja tiedot ovat opettajien saatavilla opiskelijan luvalla. Lomaketta voivat täydentää kaikki opiskelijaa opettavat opettajat oman oppiaineensa osalta. Toteutuneen tuen vaikuttavuutta arvioidaan opintojakson aikana sekä periodin päättöviikolla. Opiskelijan kanssa arvioidaan konkreettisia tukitoimia, ja arviointi kirjataan pedagogisen tuen suunnitelmaan. Opiskelijaa kannustetaan kertomaan toimivista tuen muodoista tulevien opintojaksojen opettajille

4.2.1.5 Arviointi osana tukitoimia

Arvioinnin yksi tavoite on tunnistaa opiskelijan tuen tarve. Opintojaksojen aikaisella arvioinnilla saatua tietoa hyödynnetään tukitoimien valinnassa ja tuen suunnittelussa. Oppimisen seurannan välineillä ja jatkuvan arvioinnin keinoin seurataan oppimisen edistymistä ja saadun tuen vaikuttavuutta.

Opintojen tai yksittäisen opintojakson alussa voidaan hyödyntää diagnostista arviointia esimerkiksi ennakkotehtävinä opiskelijan osaamisen tason tunnistamiseksi. Formatiivisen arvioinnin avulla opiskelija saa palautetta oppimisestaan ja tulee tietoiseksi keinoista, joiden avulla hänen on mahdollisuus kehittää omaa oppimistaan. Summatiivisessa arvioinnissa opiskelija saa palautetta siitä, miten on onnistunut suhteessa koko opintojaksolle asetettuihin tavoitteisiin. Arviointia on kuvattu tarkemmin luvussa 5.

4.2.1.6 Erityisopettajan opetus, tuki ja ohjaus

Osana oppimisen tukea tarjotaan erityisopettajan antamaa opetusta, tukea ja ohjausta. Tällaisesta erityisopettajan antamasta oppimisen tuesta ei tehdä lukiolain mukaista erityisopetuksen päätöstä.

Erityisopettaja voi tavata opiskelijan ja keskustella hänen kanssaan tuen tarpeista ja oppimista tukevista keinoista. Oppimisen taitoja voidaan kartoittaa monipuolisesti ja tarvittavia tuen muotoja suunnitella kartoituksen perusteella. Erityisopettaja voi tukea opiskelijaa konsultoimalla aineenopettajia opiskelijan tuen tarpeista ja oppimisen tuen keinoista, joita aineenopettaja voi opetuksessaan käyttää.

Opiskelijan mahdollisuus osallistua erityisopettajan opetukseen ja ohjaukseen voidaan toteuttaa varaamalla työjärjestykseen tarvittaessa aikaa oppimisen tuen järjestämiseksi.

Erityisopettajan tukikeinoja ovat esimerkiksi

- opiskelutaitojen ohjaus
- opiskelustrategioiden ohjaus ja kehittäminen
- toiminnanohjauksen tukeminen oppitunneilla ja koetilanteissa
- opettajien konsultaatio
- erityisopettaja mahdollisuuksien mukaan mukana opintojaksolla (äi, en, ru, ma)
- lukioaikaisten oppimista tukevien keinojen suunnittelu yhteistyössä aineenopettajan kanssa
- lukioaikaisten osaamisen näyttötapojen suunnittelu yhteistyössä aineenopettajan kanssa
- ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyt
- luetun ymmärtämisen tukipaja
- abien tukipaja ylioppilaskirjoituksiin

4.2.1.7 Oppimisen tuen vastuunjako

Opiskelijaa ohjataan ja kannustetaan olemaan aktiivisesti mukana oman opiskelunsa tuen suunnittelussa, tuen vaikuttavuuden arvioinnissa sekä itseään koskevan tiedon siirtämisessä. Opiskelijan itsearviointi on keskeistä, ja yhteistyötä tehdään tilanteen mukaan huoltajan, ryhmänohjaajan, aineenopettajien, opinto-ohjaajan sekä erityisopettajan kanssa.

Opiskelija

- osallistuu järjestettyihin seuloihin ja lähtötasokartoituksiin
- toimittaa erityisopettajalle tarvittavia asiakirjoja, kuten aiempia tutkimuksia tai testejä ja opintosuorituksia
- kertoo aineenopettajalle tuen tarpeesta ja mahdollisista itselleen toimivista tukimuodoista tilanne- ja oppiainekohtaisesti ja suunnittelee niitä yhdessä aineenopettajien ja/tai erityisopettajan kanssa
- käyttää tarjottuja tuen muotoja ja arvioi niiden toimivuutta yhdessä aineenopettajan ja/tai erityisopettajan kanssa
- osallistuu tarvittaessa yksilölliseen opiskeluhuoltoryhmään
- osallistuu oman opiskelunsa tukijärjestelyiden suunnitteluun, toteutuksen seurantaan ja vaikuttavuuden arviointiin sekä mahdollisen erityisjärjestelyhakemuksen tai erityisopetuspäätöksen valmisteluun
- osallistuu pedagogisen tuen suunnitelman laadintaan
 - alle 18-vuotiaan opiskelijan huoltajaa kuullaan suunnitelman laadittaessa
 - alle 18-vuotiaan opiskelijan huoltajan on mahdollista seurata pedagogisen suunnitelman kirjauksia lukion sähköisessä järjestelmässä
- opiskelija kertoo tuen tarpeistaan ja oppimista helpottavista käytänteistä ryhmänohjaajalle ja aineenopettajille

Ryhmänohjaaja (RO)

- seuraa, arvioi ja varmistaa opiskelijan opintojen etenemistä kokonaisuutena yhdessä opiskelijan kanssa
- osallistuu periodiarviointien jälkeen pidettävään seurantapalaveriin opinto-ohjaajan ja erityisopettajan kanssa ja konsultoi tarvittaessa erityisopettajaa, aineenopettajaa tai opinto-ohjaajaa
- on tarvittaessa yhteydessä huoltajiin
- osallistuu tarvittaessa yksilöllisen opiskeluhuollon toimintaan
- kokoaa tarvittaessa pedagogisen tuen palaverin tai monialaisen asiantuntijaryhmän yksittäisen opiskelijan pedagogisen tuen suunnittelua, toteutusta ja arviointia varten
- osallistuu tarvittaessa erityisopettajan kutsusta pedagogisen tuen suunnitelman laadintaan
- toimii tarvittaessa opiskelijan apuna tukitoimista tiedottamisessa

Aineenopettaja (AO)

- tiedottaa opiskelijaa ja huoltajia oman oppiaineensa tuen mahdollisuuksista
- huomioi opetuksen suunnittelussa monipuolisia työtapoja, jotka hyödyttävät erilaisia opiskelijoita
- perehtyy opiskelijan tuen tarpeisiin
- suunnittelee yksilöllisiä tukimuotoja yhdessä opiskelijan kanssa
- suunnittelee osaamisen osoittamisen tavat ja tilanteet huomioiden opiskelijan tarpeet, opetussuunnitelman ja arvioinnin tavoitteet siten, että opiskelijalle tarjotaan mahdollisuus osallistua työskentelyyn ja arviointiin
- toteuttaa ja arvioi opiskelijan tukitoimia ja muokkaa tarvittaessa opiskelijan tukea saamansa palautteen mukaan
- kirjaa tuen toteutuksen ja sen toimivuuden oman oppiaineensa osalta pedagogisen tuen suunnitelmaan mikäli kirjaamisesta on opiskelijan kanssa sovittu
- konsultoi tarvittaessa erityisopettajan, ryhmänohjaajan tai opinto-ohjaajan kanssa
- osallistuu tarvittaessa yksilöllisen opiskeluhuollon toimintaan

Erityisopettaja (EO)

- tiedottaa opiskelijaa ja huoltajia tuen mahdollisuuksista ja ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyistä
- tekee tarvittavat seurat, kartoitukset ja lukitestit
- antaa opiskelijalle yksilöllistä tukea tarpeen mukaan
- toimii tarvittaessa opiskelijan apuna tukitoimista tiedottamisessa
- kokoaa tarvittaessa pedagogisen tuen palaverin tai monialaisen asiantuntijaryhmän yksittäisen opiskelijan pedagogisen tuen suunnittelua, toteutusta ja arviointia varten
- kirjaa erityisopettajan antaman tuen ja ohjauksen toteutuksen
- ohjaa opiskelijan itsearviointia pedagogisen tuen toteutumisesta, suunnitelman toimivuudesta ja tuen vaikuttavuudesta periodin päättyessä
- ohjaa opiskelijaa periodin vaihtuessa toimittamaan tuen tarvetta ja toimivia tukikäytänteitä koskevan tiedon seuraavan periodin opettajille ja ryhmänohjaajalle
- konsultoi ja suunnittelee tarvittaessa opiskelijan tukimuotoja opiskelijan, ryhmänohjaajan, aineenopettajan ja opinto-ohjaajan kanssa

- huolehtii oppimisvaikeuksia koskevista ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyhakemuksista
- seuraa mahdollisuuksien mukaan erityisjärjestelyiden toimivuutta
- osallistuu tarvittaessa yksilölliseen opiskeluhooltoon
- on tarvittaessa yhteydessä huoltajiin

Opinto-ohjaaja (OPO)

- ohjaa opiskelijaa tarvittavan yksilöllisen tuen ja erityisjärjestelyjen pariin
- ohjaa opiskelijaa opiskelutaidoissa
- ohjaa opiskelijaa opintosuunnitelman teossa ja päivittämisessä
- toimii tarvittaessa opiskelijan apuna tukitoimista tiedottamisessa
- konsultoi tarvittaessa erityisopettajan, ryhmänohjaajan ja aineenopettajan kanssa
- kokoaa tarvittaessa pedagogisen tuen palaverin tai monialaisen asiantuntijaryhmän yksittäisen opiskelijan pedagogisen tuen suunnittelua, toteutusta ja arviointia varten
- osallistuu tarvittaessa yksilöllisen opiskeluhoollon toimintaan
- on tarvittaessa mukana ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyhakemuksen laadinnassa ja hankkii tarvittavaa lisätietoa sitä varten
- käsittelee tarvittaessa ylioppilastutkintolautakuntaan lähteviä lausuntoja ja hakemuksia opiskelijan kanssa
- on tarvittaessa mukana pedagogisen tuen suunnitelman laadinnassa
- tekee yhteistyötä erityisopettajan kanssa tuen tarpeiden kirjaamisessa pedagogiseen suunnitelmaan
- on tarvittaessa yhteydessä huoltajiin

Hallinto ja opiskeluhoollon henkilöstö

- koko opiskeluhoollon henkilöstö tekee konsultoivaa yhteistyötä lukion henkilöstön kanssa
- pedagogisen tuen suunnittelun tueksi järjestetään tarvittaessa monialainen asiantuntijaryhmä
- rehtori lähettää ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyhakemuksen eteenpäin
- opintosihteeri kirjaa myönnettyt ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyt sähköiseen opiskelijahallintojärjestelmään
- terveydenhuolto vastaa lausuntoon tarvittavien lääkärinlausuntojen hankkimisesta koululääkäriltä tai erikoislääkäriltä
- lukiokuraattori laatii puoltolauseet erityisen vaikean elämäntilanteen huomioimiseksi ylioppilaskokeessa

4.2.2 Erityisopetus

Vihdin lukiossa aloittavan opiskelijan tuen tarvetta arvioidaan nivelvaiheen tiedonsiirron yhteydessä. Mikäli oppimisen tuen keinot arvioidaan heti lukio-opintojen alussa riittämättömiksi, on perusteltua tarjota erityisopetusta ja tehdä erityisopetuksen päätös jo lukion alkaessa. Erityisopetuksen rinnalle suunnitellaan myös muita oppimisen tuen keinoja.

Erityisopetuksen tarve voi ilmetä vasta lukio-opintojen aikana. Mikäli monipuoliset oppimisen tuen keinot ja erityisopettajan tuki sekä ohjaus osoittautuvat riittämättömiksi, voidaan opiskelijan ja huoltajan toiveesta tai lukion ehdotuksesta hakea päätöstä erityisopetuksesta. Vihdin lukiossa erityisopetus eroaa aiemmin kuvatussa oppimisen tuesta erityispedagogisin tukitoimin, jotka kohdentuvat syvällisemmin todennettuihin oppimisvaikeuksiin tai muihin niihin rinnastettaviin syihin.

4.2.2.1 Erityisopetuksen tarpeen arviointi

Erityisopettaja vastaa erityispedagogisten toimien tarpeen arvioinnista.

Erityisopetuksen tarvetta tulee arvioida tilanteessa, jossa monipuoliset opetusmenetelmät, opetuksen eriyttäminen ja erityisopettajan tuki ja ohjaus eivät ole riittäviä tuen tarpeeseen nähden, ja niiden lisäksi tarvitaan erityisopetusta. Opiskelija tai huoltaja voi tuoda esiin tuen riittämättömyyden, tai se voi tulla esiin lukion tuen tarpeen tai tukitoimien vaikuttavuuden arvioinnin yhteydessä.

Perusopetuksen aikaiset tuen tarpeet huomioidaan heti lukio-opintojen alkaessa. Aiemmin todennetut oppimisvaikeudet tai perusopetuksessa saatu erityinen tai oppilaskohtainen tuki voivat olla perusteita hallintopäätöksen hakemiselle ja erityisopetuksen järjestämiselle heti opintojen alusta alkaen.

Erityisopetuksen tarvetta arvioitaessa hyödynnetään aiemmin kuvattuja kaikille lukion aloittaville suunnattuja kartoitus- ja arviointimenetelmien tuloksia. Aiemmin kirjatuista pedagogisista tukitoimista ja mahdollisesti laaditusta pedagogisen tuen suunnitelmasta ilmenee tarjottu tuki, sen vaikuttavuus ja opiskelijan sitoutuminen tukitoimiin.

Erityisopetuksen tarvetta arvioitaessa selvitetään opiskelijan omat kokemukset, huoltajan näkemys sekä aineenopettajien havainnot opiskelijan suoriutumisesta opinnoissaan. Selvityksessä huomioidaan oppimisvaikeudet tai niihin rinnastettavien syiden vaikutukset opinnoista suoriutumiseen.

4.2.2.2 Erityisopetuksen päätös

Päätöksen erityisopetuksesta tekee rehtori.

Vihdin lukiossa erityisopettaja valmistelee erityisopetuksen hallintopäätöstä yhteistyössä opiskelijan kanssa kooten tarvittavan tiedon tuen tarpeista ja tukitoimista. Päätöksen valmistelussa hyödynnetään ryhmänohjaajan, aineenopettajien ja tarvittaessa opiskeluhuollon henkilöstön asiantuntemusta. Erityisopettaja kuulee alaikäisen opiskelijan huoltajaa hallintopäätöksen valmistelutyössä.

Hallintopäätöksestä ilmenevät asiat määritetään erillisessä ohjeessa.

Tilanteessa, jolloin tukitoimien arvioinnin yhteydessä ilmenee, ettei erityisopetukselle ole enää tarvetta, erityisopetuksesta voidaan luopua. Erityisopetuksen lakkauttamisesta tehdään hallintopäätös, jonka valmistelee Vihdin lukion erityisopettaja ja päätöksen erityisopetuksen päättymisestä tekee rehtori. Päätös valmistellaan samoin sisällöin, mitä aiemmin kuvattiin hallintopäätöstä erityisopetuksesta haettaessa.

4.2.2.3 Erityisopetuksen kirjaaminen

Opiskelijan siirtyessä erityisopetukseen käydään opiskelijan ja alaikäisen opiskelijan huoltajan kanssa läpi kirjaamisen käytänteet.

Erityisopettaja vastaa suunnitellun ja toteutuneen tuen sekä tuen vaikuttavuuden arvioinnin kirjaamisesta pedagogisen tuen suunnitelmaan. Suunnitelmasta ilmenee tuen tarpeen syy, tuen tavoitteet, erityisopetuksen sisältö ja toteuttaminen. Aineenopettaja kirjaa oppimisen tuen samaan lomakkeeseen yhteistyössä erityisopettajan kanssa, jolloin opiskelijan tuen kokonaisuus kirjautuu yhdeksi kokonaisuudeksi.

Erityisopettaja sopii opiskelijan ja alaikäisen opiskelijan huoltajan kanssa, miten usein tuen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan lukuvuoden aikana.

4.2.2.4 Erityispedagogiset tukitoimet eli erityisopetuksen toteuttaminen

Erityisopettaja vastaa erityispedagogisten tukitoimien suunnittelusta, toteuttamisesta ja niiden vaikuttavuuden arvioinnista. Opiskelija on mukana itseään koskevien tukitoimien suunnittelussa. Tarvittaessa mukana ovat aineenopettaja ja opinto-ohjaaja. Erityisopettaja on jo hallintopäätöksen valmistelun yhteydessä tiedottanut opiskelijaa tukitoimien kirjaamisen käytänteistä.

Erityisopettaja kirjaa erityisopetuksen tavoitteet ja tuen toteutumisen pedagogisen tuen suunnitelmaan. Erityisopettaja tapaa opiskelijaa suunnitelman mukaisesti ja antaa

opiskelijalle erityisopetusta eli tukea tavoitteellisesti ja systemaattisesti. Erityisopetus voi olla tehostetumpaa tukea esimerkiksi tavoitteiden asettamiseen, ajankäytön suunnitteluun, opiskelutaitojen ja opiskelustrategioiden oppimiseen, toiminnanohjaukseen tai opiskelijan itsenäiseen opiskeluun. Opiskelijan työjärjestyksen laadinnassa huomioidaan erityisopetukseen osallistumisen mahdollisuus.

Erityisopetuksen rinnalla jatkuu monipuolinen oppimisen tuki, kuten aiemmin hyväksi havaitut käytänteet, tukiopetus ja eriyttäminen.

4.2.2.5 Erityispedagogisten tukitoimien seuranta ja arviointi

Erityisopettaja seuraa erityisopetusta saavan opiskelijan kiinnittymistä tarjottuun tukeen, tuen vaikuttavuutta ja opiskelijan suoriutumista opinnoista seuranta-aikataulun mukaisesti. Säännöllisellä tuen vaikuttavuuden arvioinnilla varmistetaan tuen oikea-aikaisuus ja tuen määrä suhteessa opiskelijan tarpeisiin. Tukea voidaan vahvistaa tai vähentää opiskelijan yksilöllisen tilanteen mukaan. Seuranta ja arviointia tehdään periodin aikana työskentelyn ohella yhdessä opiskelijan kanssa.

Erityisopettaja suunnittelee yhdessä aineenopettajan kanssa osaamisen osoittamisen tapoja mahdollistamaan opiskelijan suoriutuminen kyseisessä oppiaineessa. Toteutuneiden tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan yhteistyössä opiskelijan ja aineenopettajan kanssa periodin aikana ja periodin päättyessä. Arvioinnista saatua tietoa on mahdollista hyödyntää tulevilla opintojaksoilla.

Erityisopetusta saavan opiskelijan oman toimijuuden vahvistaminen itseään koskevissa tuen asioissa on keskeistä. Opiskelija arvioi erityisopetuksen tuen vaikuttavuutta yhdessä erityisopettajan kanssa. Erityisopettajan mukanaolo oppitunneilla tarjoaa mahdollisuuden havainnoida opiskelijan toimintaa. Opiskelijaa ja aineenopettajaa haastattelemalla erityisopettaja saa tietoa opiskelijan työskentelystä ja tuen vaikutuksesta oppimiseen.

4.2.3 Opiskelun poikkeava järjestäminen ja avustajapalvelu

Opiskelun poikkeava järjestäminen tarkoittaa, että opiskelu voidaan järjestää osittain toisin opiskelijan välttämättömien yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Näin turvataan opiskelijan mahdollisuus osoittaa osaamistaan eri tavoin, joka ei kuitenkaan tarkoita poikkeamista lukiokoulutuksen oppimäärän tavoitteista.

Opiskelijalle välttämättömät osaamisen osoittamisen tavat ja tilanteet suunnitellaan opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Näitä voivat olla esimerkiksi lisäaika, avustajan käyttö, sermi, materiaalin ja kirjasinkoon suurentaminen ja mahdollisuus käyttää erillistä näyttöä.

Opiskelun poikkeava järjestäminen kirjataan opiskelijan pedagogisen tuen suunnitelmaan. Opinto-ohjaaja tai erityisopettaja ohjaa opiskelijaa tarvittaessa hankkimaan asiantuntijalausuntoja ja hakemaan erityisjärjestelyjä ylioppilastutkintolautakunnalta erityisjärjestelyjä varten. Poikkeavia järjestelyjen käyttöä harjoitellaan lukion koetilanteissa, jotta niiden toimiminen ylioppilaskokeessa on sujuvaa.

Opiskelijan jaksamista ja hyvinvointia tuetaan opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaan yhteistyössä terveydenhoitajan, psykologin ja kuraattorin kanssa / opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisten tai muiden toimijoiden kanssa.